

A farsangi ünnepkörhöz kapcsolódó szokáshagyományaink

A német eredetű *farsang* szó a vízkereszt napjától (január 6) hamvazószerdáig tartó időszakot jelöli. Hosszúsága a húsvéhoz igazodik, ugyanis az azt megelőző, negyven napig tartó böjt kezdetekor ér véget. A magyar paraszti társadalomban a farsang a mulatozások, tréfálkozások, táncok és evés-ivás, a szórakozás időszaka volt. A bálozás megállás nélkül folyhatott az egész farsangi időszakban, azonban többnyire az utolsó napokra, az ún. *farsang farkára* koncentrált: a hamvazószerda előtti szombattól kezdve húshagyókedd éjfélig, helyenként hamvazószerdáig folytak a különböző bálók, dramatikus játékok, alakoskodások. Így ezek váltak a farsangi ünnepkör legjelentősebb napjaivá.

Az idei farsang rövid volta miatt a mulatság nem maradt el. A farsangi ünnepkörhöz gazdag szokáshagyományok kapcsolódnak, melyeket falvainkban is végigkövethetünk. A farsangi időszak legjellegzetesebb szokáselemeiként az alakoskodásokat vagy maszkurázást, az utcákon felvonuló halottas, lakodalmas, valamint ítélkező és kivégző játékokat, jeleneteket sorolhatnánk.

Ezek közül a temetést utánzó vagy parodizáló halottas játék, a farsangtemetés a legjellemzőbb (és felénk a leginkább ismert). A farsangolók gyülekezete hangoskodva vonul végig a falun a telet szimbolizáló szalmabábuval (Alsósófalván Illyés), akit többször elsiratnak, majd végül elégetnek. E dramatikus szokás által a tél, a farsang eltemetésének, elmúlásának mozzanatai jutnak elsősorban kifejezésre, a szalmabábu elégetése a tél formális megsemmisítése. Alsósófalván a farsangtemetés – az általános húshagyókedditől eltérő módon – hamvazószerdán zajlik. Itt e játék részét képezik a vénleány- és vénlegénycsúfolók kikiabálása is, ami a korábbi farsangvégi megszegyenítő rítus szövegszinten élő maradványa. Ugyanis egészen a XX. század elejéig a paraszti társadalmakban a farsang a párválasztás, udvarlás és lakodalmak időszaka is volt, amely végén kigúnyolták a pártában maradt leányokat, illetve a meg nem nősült legényeket (menasági bolondkerék). E hagyományra épülő kezdeményezésből született idén első ízben farsangi gyermeklakodalmas Homoródkarácsonyfalván.

Farsangban általánosan jellemző a rendbontás – a közösségi normák érvénytelenné válnak, szabad a véleménynyilvánítás – és a felvonulók általi zajkeltés (ditrói ostorcsattogatók), amely szintén a tél elűzését szolgálja. A farsangi menetben – a férfi-női ruhacserén kívül – gyakori az állatalakoskodás: kecske-, gólya-, lóborbe bűjt résztvevők, valamint egyéb zsáneralakok és jelmezesek: menyasszony és vőlegény, pap, kántor, siratóasszonyok, doktor, cigányasszony, ördögollósok, részeg emberek, halál stb. Jól ismert szereplők a kolompokkal felszerelt hamubotosok is, akik *meghamazzák* a nézőket, emlékeztetvén őket hamvazószerdára, valamint a farsang utáni bűnbánatra. A farsangban felhalmozott bűnök

megbánásának jelképes eljátszása a menasági zsidóve-csernyézés is, ahol a résztvevők kifordított bundába öltözve igyekeznek megtéveszteni identitásukat illetően az isten angyalait.

Ugyanakkor a tél kiűzése történhet ünnepélyesebb formában is, mint például Lövétén, ahol a lányok bok-rétát tűznek udvarlóiknak, majd kitáncolják a farsangot.

Az ünnepkör számos szokáscelemekéne – a tél és a farsang szimbolikus elbúcsúztatása mellett – a böjtre való felkészülést célozza. Ennek jelképe a Kászonban gyakorolt bikaütés is (a bikán túladni nem tudó gazda azt leüti). A farsangban felhizlalt bika feláldozása jelzi, hogy a zsíros étek ideje lejárt, a böjt következik. E két időszak határán, Menaságon lehetünk szemtanúi az evés-ivásról, torkosságáról való lemondás jelképes megjelenítésének, a Konc király és Cibere vajda párbajának, melyből ez alkalommal az utóbbi kerül ki győztesen, hirdelve a böjt győzelmét a farsang felett. Ugyanezt a célt szolgálják a farsangi menet jellegzetes kellékei: a botokra húzott savanyú káposzta, a hagymából fűzött temetési zászló stb.

E télvégi időszakban megtekinthető farsangi felvonulások, maszkos-dramatikus játékok, szereplők, illetve azok jelmezeinek színességét és változatait vég nélkül sorolhatnánk. Azonban szót kell ejtenünk e szokáshagyomány folytonos megújulásáról, funkcionalitásbeli változásáról is.

Ezen események rituális funkciója egyre inkább elhalványul. A szórakozás, sőt a szórakoztatás kerül előtérbe, melyben fontos szerepet játszik az idegenforgalom is. Ez egyrészt elősegíti az esemény folyamatoságát/fennmaradását, azonban – lazítva annak kötöttségén – jelentős, akár forgatókönyvet és jelmezt érintő, valamint idő- és térbeli változásokat idéz elő. A farsangi mulatságok és játékok megszervezése már nem (illetve nem csak) a közösség belső igényeit elégíti ki. Alkalmazkodva egy külső és kiszélesedett közönséghez, annak modern életfeltételeihez, a korábban többnapos események ma többnyire farsangvasárnapra koncentrálódnak, az egykor a falu határában lezajló cselekvések pedig bekerülnek a központi térre. Ugyancsak a turizmus érdekeit szolgálva, a hagyományörző csoportok hajlandóak többször is bemutatni a *műsort*. Ez a hagyományos térből, időből és közösségből való kimozdulás lehetőséget ad az aktualizációra, az új elemek bekerülésére is: a jelmezek által véleményt nyilvánítanak bizonyos közéleti személyiségekről, reagálnak aktuális társadalmi eseményekre.

Jakab Ágnes

A címlapon: kászonaltízi farsangolók Csíkszépvízen.

A címlap belső oldalán: sófalvi farsangi menet; kászonaltízi farsangolók Csíkszépvízen; sófalvi farsangolók; csíkszentdomokosi hamubotosok Csíkszépvízen.

Balázs Ödön felvételei.

ÖRÖKSÉGÜNK

Történelem. Népélet. Néphagyomány.

II. évfolyam (2008) 1. szám

Népi kultúra

4 Salló Szilárd: Tojásírás Gyimesbükkben

6 Szőcsné Gazda Enikő: „A BETSÜLETES NEMES UDVARHELLYI FAZAKASOK”

7 Hajdani ízek Székelyföldről

8 Szécsi Antal: Társasbál Vargyason

Közgyűjteményeink

9 Szász Lenke: A csíkkozmasi falumúzeum

História

10 Nyárádi Zsolt – Sófalvi András: Régészeti kutatások a telekfalvi református templomban

12 Ráduly János: Támlap rovásírásos emlékekhez

14 Demeter Csanád: A szocialista fesztiválok megyénkben

Forrásközelben

16 Róth András Lajos: Miatyánk ének 1843-ból

Életutak

18 Zepezaner Jenő: Díszpolgárok

Megkérdeztük

20 „Isten ajándéka volt, hogy mindezt meg tudtam élni...” Kovács Árpád beszélgetése Lestyán Ferencel

Tárgyi örökségünk

22 Mihály János: Zeta király arany hamvvedrének nyomában

24 Kovács Árpád: Székelyudvarhely eklektikus és szecessziós építészete

Jelzések, emlékek, vélemények

26 Sente B. Levente: A székelykeresztúri lengyár

Székely fonó

28 Nete ne! Eredeti székely góbéságok, anekdoták és kacagtató históriák.

Évfordulóink

29 P. Buzogány Árpád: Udvarhelyszéki helyismereti évfordulók. 2008. január–március

ÖRÖKSÉGÜNK : Történelem. Népélet. Néphagyomány.
II. évfolyam (2008) 1. szám

Megjelenik negyedévente

Kiadja a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont

Igazgató: dr. Hermann Gusztáv Mihály

Főszerkesztő: Kolumbán Zsuzsánna

Szerkesztőbizottság: dr. Hermann Gusztáv Mihály, Jakab Ágnes,

Kovács Árpád, Mihály János, Miklós Zoltán, P. Buzogány Árpád.

A szerkesztőség címe: Székelyudvarhely, 1918 december 1 utca, 9. sz., II. emelet.

Tel.: 0266-214440 (7–15 óra között), fax: 0266-214441

e-mail: oroksegunk@hereditas.ro

Műszaki és grafikai szerkesztés: Corvette Kft., Székelyudvarhely

Nyomdai munkálatok: Infopress Rt., Székelyudvarhely

Megjelenik a Hargita Megyei Tanács támogatásával.